

4.5 ข้อสังเกตทั่วไป

DAPA จัดการฝึกอบรมทางด้านการเกษตร แต่มีผู้ให้ความเห็นว่ากิจกรรมการฝึกอบรมไม่ค่อยสอดคล้องกับปริมาณงานด้านการเกษตรที่ DAPA ทำ ในปี พ.ศ. 2535-2536 มีการฝึกอบรมเพียง 6 หมู่บ้านขณะที่กิจกรรมมีมากกว่า 70 กิจกรรม สัดส่วนของการฝึกอบรมเท่ากับ 1 ต่อ 10 กิจกรรม การพัฒนาจะต้องมีการจัดฝึกอบรมมากกว่านี้

ยังมีความเห็นอีกว่า DAPA กำลังช่วยเกษตรกรที่ร่ำรวยโดยเอาเปรียบเพื่อนบ้านที่ยากจน แม้ว่าไม่อาจจะบอกได้ว่าความเห็นนี้ถูกต้องเพียงใด แต่ความช่วยเหลือบางอย่างที่ให้กับคนรวยก็แสดงถึงการเล่นพรรคเล่นพวก แม้ว่าผู้นำ DAPA จะดูแลความสามารถของชาวอาช่าบางคนในการนำเอาวัตถุดิบที่ DAPA ให้ไปใช้ประโยชน์ แต่ถ้า DAPA เน้นการฝึกอบรมมากกว่านี้ก็ช่วยให้เกษตรกร DAPA มีศักยภาพมากขึ้นในการใช้ประโยชน์จากความช่วยเหลือของ DAPA

ส่วนที่กล่าวว่า DAPA นั้นดูเหมือนจะพยายามเป็นทุกสิ่งทุกอย่างสำหรับทุกคนตลอดเวลา การแข่งขันหรือการเลียนแบบโครงการอื่น ๆ มีผลให้ DAPA ทำงานมากกว่าความสามารถของตนเอง งานอื่น ๆ ที่ DAPA ทำมักหายเข้าไปในงานที่สะเปะสะปะ จนทำให้ DAPA มีภาพลักษณ์ว่ามีวัตถุประสงค์ที่ขัดแย้งกันเองและขาดทิศทาง DAPA ทำงานในขอบเขตที่กว้างขวางจนไม่อาจบอกได้ว่างานใดสำคัญ และงานใดที่เป็นงานด่วนเฉพาะกิจ หรือเป็นข้อยกเว้น ขณะที่ความปรารถนาดีของ DAPA เป็นที่ตระหนักกันโดยทั่วไป แต่การขาดขอบเขตที่แน่นอนทำให้ DAPA ถูกมองว่าทำงานไม่เป็นระบบ แม้บรรดาชาวบ้าน และข้าราชการจะยอมรับงานของ DAPA ให้ผลดี แต่ก็ยากที่จะบอกว่า DAPA ทำงานด้านเกษตร และงานทั่วไปอะไรบ้าง

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 DAPA บรรลุวัตถุประสงค์ของตนเองหรือไม่

วัตถุประสงค์ของ DAPA กว้างขวางมาก โดยทั่วไปแล้วอาจสรุปไว้ว่า DAPA มุ่งที่จะ "...ช่วยชาวอาช่าปรับตัวเข้ากับโลกสมัยใหม่ในเมืองไทย..." โครงการที่ DAPA เสนอขอทุนส่วนใหญ่จะระบุวัตถุประสงค์ไว้กว้าง ๆ ไม่เฉพาะเจาะจง ทำให้ประเมินผลไม่ได้

ยิ่งไปกว่านั้นการจ่ายเงินให้แก่งานพัฒนาหมู่บ้าน และการเก็บบันทึกเกี่ยวกับกิจกรรมที่ทำในหมู่บ้านเป็นไปอย่างสับสน และบางครั้งขัดแย้งกันจนไม่อาจยืนยันสิ่งที่ DAPA ทำได้ สภาพเช่นนี้ถูกท้วงติงจากบุคคลที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายมาแล้ว

ความสับสนที่เกิดจากการทำงานของ DAPA ขยายไปสู่หมู่บ้านอาช่าด้วย คณะทำงานของ DAPA ระบุว่า ชาวบ้านจำนวนมากไม่รู้จักชื่อ DAPA จะรู้จักว่าเป็นกิจกรรมของเจ้าหน้าที่ DAPA เฉพาะคนเท่านั้นจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในหมู่บ้านหลัก ชาวบ้านระบุได้ว่ากิจกรรมนั้น ๆ เป็นของ DAPA หรือ

ตารางที่ 4 งานพัฒนาหมู่บ้านของโครงการ DAPA

รายชื่อหมู่บ้าน	ชนิดของกิจกรรม							
	ประปาภูเขา	ชลประทาน	ปลูกข้าว	ปลูกไม้ผล	ธนาคารสัตว์	ธนาคารข้าว	กองทุนเกษตร	ชั้นบันได
เขต 1								
1. บ้านแสนใจพัฒนา		#		#	*			
2. บ้านป่าช้างสุดแดน	#					+		
3. บ้านพามณี			#		*	#	*	
เขต 2								
1. บ้านสันมะเค็ด	*		#	*	#	*		*
2. บ้านหัวขี้ก้างปลา	#				*			
เขต 3								
1. บ้านหัวขี้หอม	*		#	*	*	*		
2. บ้านแม่สาวอาจำ	*	#			*	#		
3. บ้านคอสป้อปะแล					*			
เขต 4								
1. บ้านทุ่งพร้าวอาข้า	*				*	*		

* หมายถึง ชาวบ้านและโครงการ DAPA มีกิจกรรมตรงกัน

หมายถึง ชาวบ้านไม่ทราบว่าโครงการ DAPA ได้ดำเนินกิจกรรมในหมู่บ้าน

+ หมายถึง ชาวบ้านเข้าใจว่าโครงการ DAPA ดำเนินกิจกรรมในหมู่บ้าน แต่ โครงการ DAPA ไม่ได้ดำเนินการ

สามารถระบุชื่อเจ้าหน้าที่ DAPA ได้ ที่น่าสนใจคือ มีกิจกรรมหลายอย่างที่ DAPA ระบุว่าได้ทำในหมู่บ้าน แต่ชาวบ้านไม่ทราบ ในขณะที่มีบางกิจกรรมที่ชาวบ้านเข้าใจว่าเป็นของ DAPA แต่เจ้าหน้าที่ DAPA ว่าไม่ได้ทำ

ข้อมูลที่ขัดแย้งกันเช่นนี้ (ในตารางที่ 4) แสดงถึงปัญหาในการสื่อสารติดต่อ ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ชาวบ้านมักจะโยงโครงการเข้ากับบุคคลที่ดำเนินการซึ่งมักเป็นชาวอาช่าที่มีชื่ออาช่า และเป็นชื่อไทยด้วยซึ่งเป็นผู้ที่ติดต่อกับชาวบ้านโดยตรง จึงเป็นที่รู้จักในหมู่บ้านดีกว่าชื่อของ DAPA ในหลาย ๆ โครงการ ในพื้นที่อื่น ๆ ก็มีปัญหาเช่นนี้ แสดงถึงการขาดการประสานงาน DAPA จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำให้เกิดความชัดเจนว่ามีกิจกรรมอะไรบ้างที่ทำในนามของ DAPA การที่ชาวบ้านไม่รู้ว่าเป็นงานของ DAPA แสดงถึงปัญหาความยุ่งยากในการติดต่อสื่อสารกับชาวบ้าน

วิธีแก้ปัญหาดังกล่าวคือ การแจกเอกสารภาษาอาช่าในหมู่บ้านที่โครงการ DAPA ทำงานอยู่ เพื่อให้ชาวบ้านรู้ และเป็นการประชาสัมพันธ์งานของ DAPA เองด้วย

5.2 กิจกรรมของ DAPA ส่นองความต้องการของชาวอาช่าหรือไม่

ชาวอาช่าโดยทั่วไปมีความรู้สึกทางบวกต่อโครงการ DAPA แสดงถึงความเชื่อว่างานของ DAPA ส่นองตอบสนองความต้องการ หรือความจำเป็นของชาวอาช่า การที่ไม่มีความเห็นในทางลบต่อโครงการ DAPA แสดงว่าชาวอาช่าน่าจะประทับใจในโครงการ

ในการประชุมโครงการ DAPA ในเดือนธันวาคม 2537 เพื่อกำหนดทิศทางในอนาคต ผู้เข้าร่วมประชุมต่างมีความรู้สึกดี ๆ ร่วมกันว่าโครงการ DAPA เป็นองค์กรของชาวอาช่าเอง เมื่อประธานในที่ประชุมพยายามจะชะลอการเลือกกรรมการใหม่ ผู้เข้าร่วมประชุมต่างคัดค้าน เพราะเห็นว่าการเลือกนั้นสำคัญมาก เป็นความเห็นพ้องของผู้แทนอาช่ากว่า 90 คน ที่ร่วมประชุม แสดงอย่างชัดเจนว่าชาวอาช่าเชื่อว่าองค์กรนี้เป็นของพวกเขา และต้องผลักดันให้ทำงานเพื่อชาวอาช่า

ในประเด็นนี้ควรที่ DAPA จะภาคภูมิใจ เพราะ DAPA เป็นหนึ่งในจำนวนไม่กี่องค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับชาวเขา ที่ดำเนินการโดยชาวเขาเอง และดำเนินงานมาได้กว่า 10 ปี แม้แต่ Paul Lewis เองก็เคยคิดว่าไม่ช้าไม่นานโครงการ DAPA จะต้องล้มเลิกไป แต่ปรากฏว่าโครงการไม่ได้ล้มเลิก และยังประสบความสำเร็จพอสมควร

แม้จะมีความชื่นชมโครงการ DAPA เช่นนี้ คณะนักวิจัยยังเคลือบแคลงว่าโครงการ DAPA ได้ช่วยให้ชาวอาช่าพัฒนาปรับปรุงตนเอง หรือช่วยให้ชาว DAPA ปรับตัวเข้ากับโลกสมัยใหม่ได้มากน้อยเพียงใดประเด็นนี้จะได้มีการอภิปรายต่อไป

5.3 ชาวบ้านพร้อมที่จะสืบสานกิจกรรมของ DAPA หลังจากที่ DAPA วางมือแล้วหรือไม่

คำตอบสำหรับคำถามนี้จะแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับโครงการและชนิดของกิจกรรม โครงการที่

ชาวบ้านเต็มใจจะสานต่อมักเป็นโครงการที่ชาวบ้านเห็นว่ามีประโยชน์ยิ่งขึ้น เช่น การปลูกพืชการค้า แบบใหม่อย่างสับปะรดซึ่งขายได้

DAPA ยังช่วยให้ชาวอาช้ำยอมรับค่านิยมของการศึกษาแบบไทย ในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่ ให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนอาช้ำมากกว่าองค์กรอื่น ๆ DAPA ก็เป็นผู้ผูกพันความรู้สึกยอมรับการศึกษาที่เป็นระบบ ความสนใจการศึกษาแบบไทยของผู้ปกครองชาวอาช้ำจะคงอยู่

ในประเด็นนี้โครงการหอพักสนองความต้องการได้ดี ที่ดินของหอพักนั้นเหมาะสมพอเพียง สำหรับชาวอาช้ำ แม้ว่าค่าบริการจะแพงมากสำหรับอาช้ำที่ยากจน เป็นโครงการที่มีประโยชน์อย่างยิ่ง สำหรับชาวอาช้ำ และทำให้ชาวอาช้ำผสมกลมกลืนเข้ากับคนไทย

จะต้องมีกลุ่มเยาวชนอาช้ำที่ได้รับการศึกษาแบบไทยแล้วประกอบอาชีพมีรายได้เพียงพอจึง จะสานต่อให้การศึกษาแบบไทยแก่ลูกหลานของตนเองได้ ในปัจจุบันชาวบ้านหลายคนได้เริ่มที่จะดำเนินการโดยให้การศึกษาแก่ลูกหลานของตนเองต่อไป แต่หลายคนก็ต้องเผชิญกับปัญหาทางด้านการเงินและ อุปสรรคอื่น ๆ

อุปสรรคที่ทำให้ DAPA ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรคือ การฝึกรอบรมที่ไม่เพียงพอ DAPA จะต้องให้ข้อมูลแก่กลุ่มคนที่ต้องการช่วยเหลือมากขึ้น การฝึกรอบรมต้องควบคู่ไปกับกิจกรรมเกือบ ทั้งหมดที่ DAPA ทำ ไม่ใช่ทำเป็นครั้งคราว หรือทำแบบไม่มีการวางแผน ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นความสำเร็จของ DAPA คงจะมากกว่าโครงการปลูกสิ่งที่ดีที่อำเภอแม่สาย อย่างแน่นอน

ในการสัมมนาเรื่องอนาคตของชาวอาช้ำในเดือนธันวาคม 2537 ผู้แทนจาก 3 กลุ่ม ได้ออกมาพูดถึงความจำเป็นของการฝึกรอบรมที่ดีกว่านี้ หรือความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ในด้านใดด้านหนึ่ง อย่างชัดเจนมีการระบุถึงความต้องการการจัดฝึกรอบรมในหมู่บ้าน การฝึกรอบรมเป็นสิ่งที่ต้องการ และจำเป็นมากขึ้น เมื่อชาวอาช้ำต้องเผชิญกับอนาคตที่ไม่แน่นอน แม้ว่ากิจกรรมการพัฒนาหลายอย่างจะไม่ประสบความสำเร็จ หรือสถานการณ์ทางการเมืองเปลี่ยนแปลงไปจนกิจกรรมที่ทำอยู่ต้องหยุดชะงัก การฝึกรอบรมและข้อมูลที่ชาวอาช้ำได้รับมาแล้วนั้นจะยังคงมีประโยชน์สำหรับชาวอาช้ำอยู่เสมอ

5.4 ความสนใจในจิตวิญญาณมีบทบาทเพียงใดในโครงการ DAPA

DAPA นั้นมุ่งจะเป็นองค์กรคริสเตียนที่ทำงานโดยไม่สนใจความแตกต่างทางความเชื่อและ ศาสนาเป็นวิถีทางที่ชอบธรรมอย่างยิ่ง ยิ่งมีความแตกแยกในกลุ่มคริสตจักรของอาช้ำ DAPA ก็ยิ่งจำเป็นต้องแสดงพลังของความสัมพันธ์ในหมู่ชาวอาช้ำ ในประเด็นนี้คณะนักวิจัยเชื่อว่า DAPA ทำได้เหมาะสมดี แล้ว และควรทำต่อไป เมื่อกลุ่มอาช้ำที่มาอยู่ร่วมกัน ความแตกต่างทางความเชื่อและศาสนาจะลดลง คณะกรรมการที่เลือกตั้งจากการประชุมชาวอาช้ำเดือนธันวาคม ได้แสดงถึงความต้องการที่จะสานต่อ แนวทางนี้

5.5 DAPA จะปรับปรุงประสิทธิภาพของคนอย่างไร

DAPA ต้องมีจุดยืนที่แน่นอน แม้วัตถุประสงค์ทั่วไป และอุดมคติขององค์กรจะนำชมเชย แต่ไม่ได้ช่วยให้ DAPA ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลดี

เพื่อแก้ไขสถานการณ์ ผู้บริหาร DAPA ต้องตัดสินใจว่าอะไรสำคัญที่สุดสำหรับความสำเร็จของ DAPA ต้องตกลงกันว่า DAPA ต้องการอะไรมากที่สุด หลังจากนั้น DAPA ต้องประเมินความสามารถของตนว่าจะทำอะไรได้ดีที่สุด และควรจะทำอะไรเพื่อชีวิตของชาวอาช้ำบ้าง การประเมินความสามารถจะช่วยเสนอแนะว่าควรทำอะไรและอย่างไร การเลือกตั้งคณะกรรมการใหม่ในเดือน ธันวาคมเป็นการเริ่มต้นที่ดี

กระบวนการดังกล่าวนี้ เป็นสิ่งที่ชาวอาช้ำต้องทำด้วยตนเอง เป็นก้าวที่จำเป็นยิ่ง เพราะยังไม่เคยมีการทบทวนภายในองค์กร โดยผู้ทำงานทั้งหมดในรูปแบบที่เปิดเผยเช่นนี้มาก่อน ในการประเมินครั้งนี้ทุกคนควรมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกัน แม้จะอนุญาตให้บุคคลภายนอกเข้ามาร่วมอย่างจำกัด แต่เพื่อให้การประเมินครั้งนี้เป็นไปอย่างยุติธรรม ผู้ที่ไม่ใช่ชาวอาช้ำจาก Christian Service Foundation ก็ควรมีส่วนร่วม

ในการครั้งนี้คณะกรรมการทำงานของ DAPA หลายคนได้เรียกร้องให้แหล่งเงินทุนแสดงความสนใจในการทำงานของ DAPA มากขึ้น กล่าวว่แหล่งเงินทุนน่าจะมีความสัมพันธ์กับ DAPA เหมือนพ่อแม่ที่เอาใจใส่ดูแลบุตร ควรมีคำแนะนำและแสดงความสนใจการทำงานของ DAPA ดังนั้นคณะวิจัยเห็นว่า TBMF และ DIAKONIA ควรจะมีบทบาทที่สำคัญในการประเมินความสามารถของ DAPA

ในขณะที่คณะกรรมการใหม่กำลังทำการประเมินความสามารถของ DAPA โครงการควรวัดโครงสร้างการบริหารให้ตอบสนองต่อความต้องการของชาวอาช้ำควรมีการกำหนด และดำเนินการกิจกรรมที่มีจุดประสงค์แน่นอน องค์กรของ DAPA ควรจะสะท้อนภาพของจุดประสงค์หลักนี้

DAPA ยังต้องมีการจัดเก็บข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ คณะวิจัยไม่สามารถตัดสินใจได้ว่าใครได้รับความช่วยเหลือ เพราะไม่มีเอกสารพอเพียง DAPA ต้องเริ่มเก็บข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับความช่วยเหลือจำนวนเงินและวันเวลาที่ให้ หลังจากนั้นจึงสามารถมีการประเมินผล และการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ

5.6 โครงการ DAPA มีผลกระทบต่อผู้หญิงบ้าง

ระหว่างงานการเกษตร และการศึกษาของ DAPA อย่างหลังดูจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงผู้หญิงอาช้ำมากกว่า เด็กหญิงชาวอาช้ำจำนวนมากที่ได้รับทุนของ DAPA และพักอยู่ที่หอพักของ DAPA เป็นกลุ่มใหญ่ของผู้หญิงที่ได้รับการศึกษา แม้ส่วนใหญ่ของนักเรียนหญิงเหล่านี้จะจบเพียงชั้นประถม แต่ก็มีความหนึ่งที่ DAPA สนับสนุนให้ขึ้นไปถึงระดับมัธยม

ผลจากการศึกษาแบบไทยที่อาช่าได้รับผ่าน DAPA ทำให้ผู้หญิงอาช่าจำนวนมากย้ายออกจากหมู่บ้าน และเข้าไปอยู่ในเมือง เพื่อทำงานที่มีประโยชน์ต่าง ๆ ที่เดิมคนไทยพื้นราบเคยทำ เป็นครั้งแรกที่ผู้หญิงอาช่าได้เริ่มประกอบอาชีพใหม่

เปรียบเทียบกันแล้วผู้หญิงอาช่าที่ไม่ได้รับการศึกษามา จะอยู่ในหมู่บ้านหรือทำงานชั้นต่ำ รวมถึงการเป็นโสเภณี หญิงอาช่าที่มีการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกที่จบมัธยมจะประกอบอาชีพเป็นครู และเป็นเจ้าหน้าที่โครงการพัฒนามากกว่าที่จะไปทำงานขายบริการหรือบริการทางเพศ โอกาสดังกล่าวอาจจะทำให้นักเรียนมากกว่าครึ่งที่อยู่ในหอพักของ DAPA เป็นผู้หญิง ใน DAPA เองก็มีเจ้าหน้าที่ผู้หญิงพอ ๆ กับผู้ชายแม้ว่าจะไม่อยู่ในตำแหน่งที่สูงมากก็ตาม

ในทางตรงกันข้าม งานเกษตรของ DAPA มีผลกระทบต่อผู้หญิงน้อย การฝึกอบรมส่วนใหญ่ที่ทำมามีผู้ชายเข้าร่วมเป็นส่วนใหญ่ แต่ผู้ชายเข้าร่วมทำให้ได้ผลน้อยเพราะผู้หญิงนั้นมักจะทำงานการเพาะปลูกส่วนใหญ่ และผู้หญิงไม่ได้เข้าอบรมด้วยตัวเองทำให้ได้รับข้อมูลไม่เต็มที่

ชาวอาช่ามีทัศนคติดั้งเดิมว่าการติดต่อกับโลกภายนอกเป็นเรื่องของผู้ชาย ดังนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนระบบการเพาะปลูกเป็นแบบปลูกพืชเพื่อการค้า จึงถือว่าเป็นกิจกรรมของผู้ชาย ผู้บริหารของ DAPA ตระหนักดีว่ากลุ่มเป้าหมายของโครงการควรเป็นผู้หญิง แต่ก็เห็นว่าการเน้นกลุ่มเพศหญิงมากเกินไปอาจทำให้ระบบสังคมของอาช่าที่สั่นคลอนอยู่แล้วมีปัญหามากขึ้น

อย่างไรก็ตามอาจกล่าวได้ว่าวิถีชีวิตของชาวอาช่าเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก บทบาทของผู้หญิงถูกปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็วผู้หญิงอาช่าเริ่มเรียนรู้วิถีชีวิตแบบไทยพื้นราบอย่างมาก สิ่งเองที่กระทบกระเทือนต่อวิถีการดำรงชีวิตแบบเดิมของชาวอาช่า หญิงชาวอาช่าเข้าสู่วงจรชีวิตแบบพื้นราบตั้งแต่การเข้าโรงเรียนไปจนถึงการรับจ้างทำงาน และการเป็นโสเภณี

แต่ในแวดวงของสังคมอาช่าจริง ๆ ผู้หญิงก็ยังไม่มียบทบาทมาก แม้เจ้าหน้าที่ของ DAPA จำนวนมากเป็นผู้หญิง แต่ก็ไม่ได้แสดงบทบาทที่เด่นชัดในการสัมมนาเรื่อง อนาคตของชาวอาช่า และผู้ชายในที่ประชุมก็เพิกเฉยต่อประเด็นที่เกี่ยวกับเพศ

สิ่งสำคัญที่ควรตระหนักคือ โลกที่อาช่าอยู่นั้นกำลังเปลี่ยนไป ชาวอาช่าไม่อาจดำรงชีวิตแบบเดิมทั้งหมด แม้มีความพยายามจะรักษาจารีตธรรมเนียมหลายอย่างของชาวอาช่า แต่การปิดกั้นผู้หญิงภายในสังคมของอาช่า แต่ปล่อยให้ผู้หญิงอาช่าตกเป็นเหยื่อของสภาพการ และโรคภัยใหม่ ๆ ที่เพิ่มมากขึ้นนี้เป็นสิ่งที่ชาวอาช่าไม่ควรจะทำหากคิดจะดำรงชีวิตอยู่เหมือนคนทั่ว ๆ ไป

แม้คณะวิจัยจะไม่ได้เก็บสถิติเกี่ยวกับเรื่องนี้ แต่ก็พบข้อบ่งชี้ว่าผู้หญิงอาช่าที่ได้รับการศึกษานั้น จะเข้าไปเป็นโสเภณี หรือติดชาน้อยมาก ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าหากการศึกษามีผลป้องกันไม่ให้ผู้หญิงอาช่าไปเป็นโสเภณี หรือติดชาน้อยแล้ว การที่การฝึกอบรมไม่ว่าทางด้านกิจกรรม หรือด้านอื่น ๆ ไม่ได้ครอบคลุมถึงผู้หญิงอาช่าก็จะเป็นผลทำให้เกิดปัญหาในอนาคตได้

ข้อมูลของ DAPA เกี่ยวกับการส่งเสริมสวัสดิภาพของผู้หญิงนั้น ยังไม่เป็นที่พอใจ การฝึกอบรมต่าง ๆ ที่ DAPA มีมักเน้นผู้ชาย ประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผู้หญิง เช่น สิทธิมนุษยชนก็ไม่ได้ได้รับความสนใจจาก DAPA ในการพัฒนาหมู่บ้านที่ DAPA ทำอยู่ก็ไม่ได้ให้โอกาสผู้หญิงเป็นผู้นำ DAPA ช่วยผู้หญิงเฉพาะด้านการศึกษาเท่านั้น และการที่มีนักเรียนหญิงมากกว่าชายนั้นดูเหมือนเป็นผลมาจากการสนับสนุนของครอบครัวนักเรียนมากกว่าการสนับสนุนของ DAPA

5.7 ทิศทางสู่อนาคต

ก. เห็นความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาวอาข่า

การสร้างสามัคคีในหมู่ชาวอาข่านั้นไม่ยาก เพราะชาวอาข่ามีจำนวนน้อย DAPA ในฐานะองค์กรพัฒนา อยู่ในฐานะที่เชื่อมโยงในการส่งเสริมความสามัคคีระหว่างกลุ่มต่างๆ คริสตจักรและอื่นๆ อันที่จริงเรื่องนี้ก็เป็นนโยบายของ DAPA อยู่แล้ว ตั้งแต่แรกตั้งภายใต้การนำของ Paul Lewis โครงการ DAPA นี้เป็นโครงการที่ผู้นำคริสตจักรเพื่อพัฒนาชาวอาข่าทั้งหมด ตัวอย่างอันหนึ่งก็คือความพยายามที่จะก่อตั้ง United Akha Church in Thailand ควรได้รับการสนับสนุน

ผู้นำชาวอาข่าหลายคนวิตกกังวลกับความแตกแยกในกลุ่มชาวอาข่า นอกจากความแตกต่างทางชาติพันธุ์ที่ชาวอาข่าแบ่งกันเป็นกลุ่มพุทธ และกลุ่มคริสต์เตียน ในกลุ่มคริสต์เตียนของอาข่าก็มีนิกายต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นโปรเตสแตนต์ไทย โปรเตสแตนต์โพ้นทะเล และแคทอลิก แม้ปัญหานี้จะเกินกำลังของ DAPA ที่จะแก้ไขแต่ DAPA ก็สามารถช่วยในการทำงานในรูปแบบขององค์กรอิสระที่มุ่งช่วยเหลือชาวอาข่าทุก ๆ กลุ่ม การจัดประชุมชาวอาข่าทั้งหมดในประเทศไทย หรือในจังหวัด หรือแม้แต่ในอำเภอก็เป็นขั้นตอนที่ดีในการสร้างความสามัคคี ในการประชุมโดยมีตัวแทนของชาวอาข่าทั่วประเทศไทยมาร่วม จะทำให้สามารถอภิปรายและเสนอแนะวิธีการที่จะประสานชาวอาข่าเข้าด้วยกัน

ข. ใช้จารีตของชาวอาข่าสนับสนุนการทำงาน

ชาวอาข่านั้นก็ถือว่าพวกตนเองมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเพราะมีเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน แม้แต่ชาวอาข่าคริสต์เตียนซึ่งละทิ้งจารีตบางอย่าง แต่ก็ยังถือว่ามีจารีตประเพณีเดียวกันอาข่าอื่น ๆ ดังนั้นจารีตประเพณีจึงเป็นสิ่งสำคัญ ที่สามารถใช้ในการสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นอาข่าควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงและการรับสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาในชีวิตของชาวอาข่า

ผู้ประเมินผลของ MPCD ซึ่งเป็นองค์กรที่เน้นจารีตของชาวอาข่ามากยิ่งกว่า DAPA ยังชี้ให้เห็นว่าเด็กอาข่าไม่อาจถูกบังคับให้อยู่ภายในจารีตของอาข่าตลอดไป ถ้าชาวอาข่าเลือกที่จะดำรงชีวิตแบบไทยก็จะทำได้ แต่เขาชนอาข่าที่ยึดถือจารีตของอาข่ามักมีปฏิริยาในทางบวกและสามารถเป็นผู้นำของชุมชน (Verbagen 1987, หน้า 26) เห็นตัวอย่างได้จากกลุ่มผู้บริหาร ของ DAPA ที่สนใจจะแปลรายงานเป็นไทยมากกว่าเป็นภาษาอาข่า มีอาข่าที่ได้รับการศึกษาเป็นจำนวนมากที่ละทิ้งโอกาสที่จะส่งเสริมวัฒนธรรมอาข่า

อย่างไรก็ตาม อาช่าไม่ว่าจะเป็นกลุ่มศาสนาหรือชาติพันธุ์ใดก็ตามจะเน้นการมีเชื้อสายเดียวกันและต่างเกิดความวิตกว่าในสังคมไทยอาช่ามีการใช้นามสกุลในภาษาไทย จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชาวอาช่าหมดสิ้นลงและชาวอาช่าจะสูญเสียเอกลักษณ์ของตน การใช้จารีตประเพณีชาวอาช่าน่าจะช่วยให้งานพัฒนาดำเนินไปได้ดี

ค. ส่งเสริมการพัฒนา

โครงการ DAPA ควรดำเนินรอยตามแบบอย่างที Paul Lewis ได้กำหนดไว้ให้เป็นโครงการพัฒนาหรือองค์กรเพื่อการพัฒนา มีองค์กรศาสนาจำนวนมากแล้วที่ทำงานเผยแพร่ในหมู่บ้านชาวอาช่า ดังนั้น DAPA ควรรักษาความเป็นองค์กรที่เป็นกลางและไปเกี่ยวข้องกับนิกายใดก็ได้

ง. ขยายความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐบาล

ปัจจุบันหน่วยงานรัฐบาล เปิดกว้างในการร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชน DAPA ควรถือโอกาสนี้ดึงความร่วมมือจากรัฐบาลมาสู่กิจกรรมของ DAPA ในการประชุมสัมมนาที่เชียงใหม่ คุณชวลิต ยอดมณี ผู้อำนวยการสำนักงาน ปปส. กล่าวว่าองค์กรพัฒนาเอกชนทำงานได้มีประสิทธิภาพกว่าหน่วยงานของรัฐบาล สำนักงาน ปปส. ได้ลงนามในสัญญาที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับยุทธวิธีลดยาเสพติดในชุมชนโดยความร่วมมือกับ HADF ซึ่งเป็นองค์กรเอกชนไทยที่มีชื่อเสียงในการทำงานพัฒนาในเขตที่สูงของเขียงรายมาหลายปี (UWDCP, 1994, หน้า 11) แม้ว่าความชื่นชมในความสำเร็จและประสิทธิภาพของเอกชนยังไม่เป็นที่ยอมรับของทุกหน่วยงานของรัฐในทุกกรณี แต่การทำงานร่วมกันระหว่างรัฐกับเอกชนก็มีความเป็นไปได้มากขึ้น

จ. อช่าแข่งขันกับโครงการอื่น ๆ

ในบางเขตที่ DAPA เข้าไปดำเนินงานนั้นเป็นเขต MPCD หรือองค์กรอื่นทำอยู่แล้ว เป็น การเข้าช้อนไม่สามารถสนองตอบความต้องการของชาวบ้านเสมอไปและไม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความยั่งยืน ยิ่งไปกว่านั้น ดูเหมือนว่า DAPA จะพยายามเป็นบางสิ่งสำหรับทุกคน ปรากฏการณ์เช่นนี้อาจเป็นไปได้สำหรับโครงการพัฒนาขนาดใหญ่อย่างโครงการไทย-เยอรมัน แต่เป็นสิ่งที่เกินความสามารถและอู่เหนือกลไกที่มีอยู่ของ DAPA ดังนั้นโครงการ DAPA ควรใช้มาตรการที่สอดคล้องกับความสามารถและศักยภาพที่มีอยู่เพื่อนร่วมงานที่ดี

ฉ. จัดตั้งคณะกรรมการที่แท้จริงหรือดำเนินการทำงาน

คณะกรรมการชาวอาช่า ควรได้รับโอกาสให้แสดงความรับผิดชอบอย่างแท้จริง DAPA ควรกระตุ้นให้กรรมการมีส่วนร่วมในโครงการในหน้าที่ที่สุดเท่าที่จะทำได้ เท่าที่เป็นอยู่งานของ DAPA ไม่มีการประสานงานกับคณะกรรมการและไม่เป็นระบบ อย่างไรก็ตามในการประชุมเมื่อเดือนธันวาคมที่ผ่านมา ก็เริ่มมีแนวโน้มการมีส่วนร่วมเกิดขึ้น

ช. ช่วยเหลือชาวอาช้ำทุกแห่งไม่ว่าในเมืองหรือบนคอส

ชาวอาช้ำอพยพเข้ามาอยู่ในเมืองมากขึ้นและมีจำนวนมากที่กำลังรับการศึกษาในโรงเรียนในเมืองซึ่งทำให้มีความสามารถที่จะรับจ้างทำงานในเมืองได้ ดังนั้นธรรมชาติของงานพัฒนาควรจะกว้างขึ้นโดย ขยายจากที่เคยเน้นเฉพาะงานหมู่บ้านชนบทมาสู่เมือง เมื่อชาวอาช้ำเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิต โครงการพัฒนาชาวอาช้ำก็ต้องปรับเปลี่ยนการดำเนินงานไปตามยุคสมัยด้วย งานในเมืองอย่างเช่นของกลุ่มแบปติสต์อิสระที่สนับสนุนคริสตจักรร่วมพระคุณในชุมชน KoLoi ซึ่งกำลังมีปัญหาอยู่ ควรได้รับความสนับสนุนมากขึ้น

ช. สอนชาวอาช้ำให้สามารถดำรงชีพอยู่ในโลกสมัยใหม่

DAPA ต้องหาทางที่จะช่วยเหลือชาวอาช้ำในสภาพการณ์ปัจจุบัน และหาทางที่จะรับมือกับความจำเป็นหรือความต้องการต่าง ๆ ที่จะติดตามมาในอนาคตเท่าที่จะคาดการณ์ได้ สิ่งที่ทำได้เช่น

ช.1 สิทธิความเป็นพลเรือน

เนื่องจากชาวอาช้ำจำนวนมากไม่ได้รับสิทธิความเป็นพลเมืองไทยโดยกำเนิด ยังขาดการศึกษาแบบไทยและไม่มีโอกาสหรือไม่มีผู้ที่จะให้คำแนะนำที่ถูกต้องทำให้ชาวอาช้ำขาดความเข้าใจในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมไทยสมัยใหม่ พวกเขาไม่รู้อะไรจะปฏิบัติตนอย่างไรสภาพเช่นนี้ทำให้เกิดปัญหาหลายอย่างติดตามมา เช่นปัญหาที่เกิดจากความไม่รู้ว่าจะติดต่อกับข้าราชการไทยอย่างไร ไม่รู้ว่ารัฐสามารถช่วยเหลือชาวอาช้ำในด้านใดและจะได้รับการศึกษาดี ๆ ได้อย่างไร

DAPA ควรส่งเสริมให้เกิดความตระหนักในสิทธิความเป็นพลเมืองไทยในหมู่ชาวอาช้ำ ดังที่ม็อดเจอร์เอกชนบางหน่วยทำ เช่น สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน แม้จุดประสงค์จะมุ่งสนับสนุนและปกป้องสิทธิทั่วไปของประชาชนแต่ก็แสดงความสนใจเป็นพิเศษในกลุ่มชาวเขาได้ร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนที่พยายามพัฒนาชาวเขาโดยได้จัดทำหนังสือคู่มือสิทธิของชาวเขาออกเผยแพร่ (Savamon et al, 1992)¹²

DAPA ควรหาหนทางช่วยให้ชาวอาช้ำเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ เหล่านั้น การจ้างนักกฎหมายหรือคนที่รู้จักกฎหมายอย่างดีมาพูดคุยกับเจ้าหน้าที่พัฒนาและช่วยงานด้านอื่น ๆ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

ช.2 วิถีชีวิตใหม่สำหรับผู้หญิง

ปัญหาเกี่ยวกับเพศในหมู่ชาวอาช้ำนั้นเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย ดังได้กล่าวมาแล้วว่ามีผู้หญิงอาช้ำจำนวนมากประกอบอาชีพโสเภณีทั้งที่เต็มใจและไม่เต็มใจ สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากความ

¹² อันที่จริง DAPA น่าจะรู้จักองค์กรนี้ดีเพราะมีข้อมูลเกี่ยวกับ DAPA มีอยู่ในภาคผนวกของหนังสือเล่มนี้

หากจนและความไม่เข้าใจสังคมไทย แต่การแก้ปัญหาที่ทำได้ยาก หากผู้นำของ DAPA ยังคิดว่าการเปลี่ยนสถานะของผู้หญิงจะกระทบกระเทือนชีวิตของชาวอาช้ำอย่างรุนแรง

อย่างไรก็ตามได้มีชาวอาช้ำหลายคนได้เปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตโดยการเป็นคริสเตียนหรือทำการเพาะปลูกแบบใหม่ มีชาวอาช้ำจำนวนมากที่เตรียมรับวิถีชีวิตใหม่เมื่อยุคสมัยของแบบจารีตนิยมได้ผ่านไป DAPA ต้องหาหนทางที่เหมาะสมทางวัฒนธรรมที่จะให้การศึกษากับผู้หญิง ควรเอาอย่างโครงการแบบเตียวกันของกรมการศึกษานอกโรงเรียนและหน่วยงานอื่นๆ DAPA ควรดำเนินการสนับสนุนให้ผู้หญิงที่ได้รับการศึกษาจากในเมือง ซึ่งจะร่วมมือกับผู้หญิงอาช้ำที่เห็นการณ์ไกลมีวิสัยทัศน์และมีอิทธิพลในชุมชน (เหมือนกับที่ผู้หญิงสวมผ้าขึ้นชาวเคมมีในหมู่บ้านแบบดั้งเดิม)

การฝึกอบรมที่มุ่งผู้หญิง เป็นกลุ่มเป้าหมายมีความจำเป็น ควรมีการฝึกอบรมทางด้านการศึกษาและวิชาชีพให้กับผู้หญิงโดยเฉพาะ ทางที่เป็นไปได้อื่น ๆ คือ การสำรวจที่จะส่งเสริมความสนใจที่นำเสนอสนับสนุนของผู้หญิงและหลีกเลี่ยงปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผู้หญิง

ซ.3 สนับสนุนการรักษาสุขภาพ

แทนที่จะปล่อยให้ป่วยแล้วนำไปรักษาควรมีการส่งเสริมให้ชาวอาช้ำใส่ใจในสุขภาพของตนเอง ควรมีการนำเอาการรักษาพยาบาลและยาแบบสมัยใหม่มาใช้เพื่อทำให้ชาวอาช้ำมีอายุยืนนาน ลดอัตราการเสียชีวิตของชาวอาช้ำ ปัจจุบันการเสียชีวิตเนื่องจากโรคติดต่อต่าง ๆ เช่น ไข้ทรพิษ และมาเลเรีย ลดลง แม้อัตราการลดจะลดน้อยกว่าในเมืองแต่ก็ถือว่าดีขึ้นมากแล้ว

อัตราการตายที่น้อยลงนั้นให้ผลดีและผลเสียในเวลาเดียวกันเพราะการรักษาสุขภาพไม่ใช่เป็นเรื่องของชาวอาช้ำอย่างแต่ก่อน ปัจจุบันชาวอาช้ำต้องพึ่งบุคลากรการแพทย์แบบใหม่ที่มีความรู้ในยาแผนปัจจุบัน อีกปัญหาหนึ่งที่ทำให้ชาวอาช้ำไม่อาจควบคุมอนาคตของตนเองได้ คือการแพร่ระบาดของโรคเร็วของ HIV/AIDS ในกลุ่มชาวอาช้ำ แสดงให้เห็นว่าวิธีการรักษาพยาบาลอย่างเดียวไม่อาจทำให้ชาวอาช้ำมีสุขภาพดีได้ จะเห็นได้จากการกลับคืนของมาเลเรียในเขตภูเขา เพราะการขาดวัคซีนมาเลเรียและโรคคือฮา ผู้เชี่ยวชาญมาเลเรียกล่าวว่า วิธีที่ดีที่สุดในการป้องกัน คือการใช้มุ้งกันยุง เห็นได้ชัดว่าชาวเขาต้องได้รับความช่วยเหลือที่จะป้องกันโรคก่อน

ผู้เชี่ยวชาญในวงการแพทย์ เช่นผู้อำนวยการของโรงพยาบาลแมคคอร์มิค ลงความเห็นว่าการรักษาโรคใด ๆ ก็ตามไม่อาจเป็นผลสำเร็จถ้าคนไม่พยายามหลีกเลี่ยงโรค ความสำเร็จในการเชื่อมโยงเอาสุขภาพจิตที่ดีกับสุขภาพร่างกายที่ดีแสดงให้เห็นว่าชาวอาช้ำสามารถทำอะไรได้มากมายในการสร้างความเป็นอยู่ที่ดี ที่จะมีผลถึงสุขภาพดีและความเจ็บป่วยลดลง

ควรมีโปรแกรมสอนให้ชาวอาช้ำเรียนรู้เรื่องโภชนาการ (โดยเฉพาะเมื่อมีปัญหาขาดอาหารโปรตีน) การออกกำลังกาย (สำหรับคนที่อยู่ในเมือง) และสุขภาพจิต (ที่เกิดจากปัญหาความเครียดที่เพิ่มขึ้น)

ควรรู้ให้ความสนใจเป็นพิเศษกับปัญหาสุขภาพของผู้หญิงในสังคมที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ผู้หญิงมีความเสี่ยงมากกว่าและมีการป้องกันตนเองน้อยกว่า

ข.4 พัฒนาความสามารถที่ยั่งยืน

จะต้องให้การศึกษารูปแบบที่ถูกต้องแก่อาช้าเพื่อจะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมไทยสมัยใหม่ได้ ชาวอาช้าต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้ากับชีวิตแบบไทย และแสวงหาความช่วยเหลือหรือสิ่งทดแทนหากไม่สามารถจะใช้ประโยชน์จากสิทธิความเป็นพลเมือง กิจกรรมการฝึกอบรมต้องรวมอยู่ในงานพัฒนาทั้งหมดที่ DAPA ทำและต้องมีความพยายามที่จะครอบคลุมถึงผู้หญิงด้วย

มีข้อวิจารณ์ว่า การประเมินผลครั้งนี้ไม่ได้ใส่ใจกับงานด้านเทคนิคของ DAPA แต่คณะประเมินผลเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นในชีวิตของชาวอาช้านั้นมีมากกว่างานด้านเทคนิคสำคัญ น้อยกว่าการให้การศึกษารูปแบบที่ถูกต้องแก่ชาวอาช้าและให้เครื่องมือที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมสมัยใหม่

เพื่อสนับสนุนมาตรการอันนี้โครงการด้านการศึกษารูปแบบที่ถูกต้องแก่ชาวอาช้า DAPA ต้องถูกปรับปรุงอีกมาก ต้องส่งเขาไปเรียนวิชาที่สำคัญและจำเป็นสำหรับชาวอาช้าทั้งหมด อาจส่งไปเรียนวนศาสตร์ที่แพร่ ภูมิกาย (ถ้าไม่เรียนที่รามคำแหงก็เรียนโครงการของสุโขทัยธรรมมาธิราช) และพยาบาล

หากมีชาวอาช้าเข้าไปเป็นตำรวจ หรือทหารก็คงจะเป็นพลังส่งเสริมการพัฒนาในหมู่ชาวอาช้า และเป็นแบบอย่างให้เขาชนอาช้า

ฉ. การวิจัยหาทางส่งเสริมความภาคภูมิใจในความเป็นอาช้า

ควรมีการวิจัยหาทางทำให้ชาวอาช้ามีความสุข หาทางที่จะให้ชาวอาช้าทำมาหากินได้ และส่งเสริมความภาคภูมิใจในความเป็นอาช้า เช่น

1. งานหัตถกรรม

จะเห็นได้ว่าตั้งแต่คณะมิชชันนารีอเมริกันแบ็ติสต์กรมประชาสงเคราะห์และโครงการหลวงส่งเสริมงานหัตถกรรมของชาวเขาในต้นปี 2513 ชาวอาช้าจำนวนมากเริ่มมีรายได้จากการขายเครื่องแต่งกายแบบชาวเขา ไม้แกะสลัก และงานหัตถกรรมอื่นๆ ในเมืองเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยวที่เข้าไปเที่ยวบนดอยทำให้มีการผลิตมากขึ้น ความสำเร็จของการขายสินค้าหัตถกรรมสามารถขยายออกไปและเป็นตัวอย่างสำหรับหมู่บ้านอื่นๆ ที่จะหาแหล่งรายได้ งานฝีมือเหล่านี้ยังสร้างความภูมิใจให้แก่ชาวเขาเป็นผลผลิตที่แสดงถึงจารีตประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมหรือที่มีการปรับปรุงภายหลัง

2. อาหาร

คนส่วนใหญ่ที่ได้ลิ้มลองอาหารอาช้าสรุปว่ามีรสอร่อยและอยากรับประทานอีก แต่ยังไม่มียี่ห้ออาหารอาช้าที่ใด ๆ เลย แม้การตั้งร้านอาหารที่มีแต่อาหารอาช้าอย่างเดียวอาจไม่คุ้มทุนแต่ก็นั่นเองว่าจะต้องมีผู้ซื้อในหมู่บ้านอาช้าที่เป็นนักท่องเที่ยวหรือนักเดินป่า

3. สาสมุนไพรม

ความสนใจของวงการเภสัชศาสตร์ เริ่มมุ่งการใช้สมุนไพรมของชาวเขาเป็นยารักษาโรค ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรมของอาช่าสูญหายไวก่อนที่จะมีการบันทึกเอาไว้ว นักพฤกษศาสตร์อย่างดร. เอคเวิร์ต แอนเดอร์สัน ได้เริ่มศึกษาการใช้พืชของชาวอาช่าเช่นเดียวกับนักวิจัยไทย ดร. นิสุทธิ พรสัมฤทธิ์โชค ทำที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ควรจะมีการสานต่องานของท่านเหล่านี้เพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากภูมิปัญญาของชาวอาช่า ซึ่งมีทางเป็นไปอย่างมาก เช่นการผลิตสมุนไพรมที่มีสรรพคุณในการรักษาโรคบางชนิดเพื่อขาย

4. ดนตรี

ดนตรีของอาช่ามีความไพเราะแต่สาบสูญไปแล้ว ในเมืองไทยมีหลายคนที่ต้องการเห็นการพัฒนาทางดนตรีอาช่ายังไม่มีการศึกษาดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างแท้จริง มีแต่เพียงการแสดงออกนักท่องเที่ยว ยังไม่มีการจัดการแสดงดนตรีอาช่าในสาธารณะได้ชม การจัดการศึกษาดนตรีอาช่าและจัดแสดงอย่างจริงจังจะช่วยให้อาช่าได้รับการยอมรับในวงวิชาการเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางและกระตุ้นความสนใจในหมู่ชาวอาช่าเองด้วย

แม้จะมีปัญหาอยู่บ้างในทางด้านการจัดการทางวิชาการและนักศึกษา แต่การจัดแสดงไม่น่าจะมีปัญหาเพราะหนุ่มสาวอาช่ามักชอบแต่งเพลงแสดงถึงความรักดนตรีที่ยังมีอยู่ เพลงต่อไปนี้แต่งเพลงเมื่อ 3-4 ปีก่อน โดยนักเขียนอาช่าที่หอพักทางโครงการ DAPA ที่เชียงใหม่แสดงถึงความสามารถทางด้านการสร้างสรรค์และความภาคภูมิใจในตัวเองของชาวอาช่า

อาช่าสิบคนเป็นหนึ่งในเดียว

อาช่า พวกเราทั้งหมดเป็นพี่น้องกัน
ไม่ว่าจะอยู่แห่งหนใด เรามีจิตใจเดียวกัน
อาช่าทำให้คนอื่นดูแลเรา
แม้อาช่าจะมีหลากหลายชื่อ
แต่เราก็เป็นอาช่า
ความคิดและอักษรเป็นแบบเดียว
เราภูมิใจในความเป็นเรา

5.8 บทส่งท้าย

แม้ชาวอาช่าในเมืองไทยจะประสบปัญหามากมาย แต่ก็มีโอกาสและมีทรัพยากรต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้ชาวอาช่าแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ ที่สำคัญที่สุดคือ วัฒนธรรมแบบจารีตของอาช่าที่จะหนุนให้ชาวอาช่าเกิดและบันดาลใจและความคิดสร้างสรรค์ที่จำเป็นอย่างมากในสภาพที่กดดันอยู่ในปัจจุบันนี้